

LOZAN ANTLAŞMASI'NDAN SONRA MUĞLA VİLAYETİ'NE GELEN BALKAN MUHACİRLERİ'NİN İSKÂNİ MESELESİ

Bayram AKÇA*

ÖZET

Lozan görüşmelerinde Türkiye ile Yunanistan arasındaki önemli anlaşmazlıklardan biri olan Türk-Rum Nüfus Mübadelesi Meselesi 30 Ocak 1923 tarihinde tarafların karşılıklı olarak imzaladıkları sözleşme ve protokolle çözülmüştü. Bundan hemen sonra Türkiye gerekli hukuki düzenleme ve hazırlıkları yaparak değişik Balkan ülkelerinden muhacirlerin gelmesine ve farklı illerde yerleşmesine izin verdi. Bu makale Lozan Antlaşması'ndan sonra Balkanlardan Muğla Vilayeti'ne gelen muhacirleri incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Lozan Antlaşması, Muğla Vilayeti, muhacirler.

The Questions of Settlement of Balkan Immigrants Coming to the Province of Muğla after Lozan Treaty

ABSTRACT

One of disagreements between Turkey and Greece, the Turk-the Byzantines exchange of populations was solved reciprocally signed with the contract and protocol dated 30 January 1923. Afterwith, Turkey allowed for the immigration and inhabitation of refugees from various Balkan States with the necessary lawful preparations. In this article, The immigrants coming from Balkans to the province of Muğla, after the Lozan Treaty, has been studied.

Key Words: Lozan Treaty, Muğla Province, refugees.

1. GİRİŞ

Lozan Barış görüşmeleri sırasında Lord Curson'un başkanlığındaki I. Komisyon esir ve ahalinin iadesi üzerinde dururken Norveçli Dr. Fridtjot Nansen ilk defa azınlıkların mübadelesi fikrini ortaya attı. Çünkü Nansen daha önce Milletler Cemiyeti tarafından Yunanistan ve Anadolu'da karşılıklı nüfus akışı sonucu ortaya çıkan yeni durumu incelemekle görevlendirilmiş ve bu konuda her iki ülkeyi gezerek çözüm yolları aramaya çalışmıştı. Nansen bu konuda hazırladığı raporu 1 Aralık 1922 tarihinde Lozan Barış Konferansı'na sundu. Nansen raporda; göçmenler için mübadele uygulamasının iyi bir çözüm olacağını belirterek Anadolu'nun ekonomik durumunun çok kötü olduğunu ve bu nedenle acilen toprakları işleyecek nüfusa ihtiyaç duyulduğunu, Yunanistan açısından ise mübadele sonucu Müslümanların gitmesiyle yerlerine gelen Rumlara iskân alanları açılmış olacağını belirtti.¹

Nansen'in bu raporu ile ilgili olarak Lozan'daki Türk ve Yunan delegeleri arasında derin görüş ayrılığı vardı. İşte bu nedenle rapor 2 Aralık

* Doç.Dr. Muğla Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

¹ Kemal Arı, *Büyük Mübadele, Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923- 1925)*, İstanbul, 2000, s.16- 17

Lozan Antlaşması'ndan Sonra Muğla Vilayeti'ne Gelen Balkan Muhacirleri'nin İskânı Meselesi

1922 tarihinde alt komisyona gönderildi. Alt komisyon çalışmalarını bitirdikten sonra 30 Ocak 1923 tarihinde “Türk ve Rum Nüfus Mübadelesi'ne Dair Sözleşme ve Protokol imzalandı”. Protokole göre; 1 Mayıs 1923 tarihinden itibaren Türk topraklarında yaşayan Rumlarla Yunanistan'da yaşayan Müslümanlar zorunlu mübadele edilecekti. Bu kişilerden hiç kimse Türk Hükümeti'nin izni olmadıkça Türkiye'ye ve Yunan Hükümeti'nin izni olmadıkça Yunanistan'a dönemeyecekti. Mübadele, İstanbul'da oturan Rumlar ile Batı Trakya'da yaşayan Müslümanları kapsamayacaktı. Mübadele uygulamasında her iki ülke halkının mülkiyet haklarına saygı gösterilecekti. Zanlı veya suçlular her iki ülkenin makamlarınca gideceği ülkenin makamlarına teslim edilecekti. Göçmenler taşınabilir mallarını götürme hakkına sahipti. Ancak taşınır mallardan götüremeyecekleri için herkesin önünde mal sayımı yapıp bununla ilgili dört nüsha tutanak hazırlanacaktı. Bunlardan birincisi; yerel makamlara; ikincisi karma komisyona, üçüncüsü; gideceği ülke makamlarına ve dördüncüsü de; göçmenin kendisine verilecekti. Göçmenler ayrıldığı ülkedeki mal varlığı oranında gittiği ülkeden mal alacaktı. Bu sözleşmenin yürürlüğe girmesinden sonraki bir ay içinde Milletler Cemiyeti'nin belirlediği kişilerden oluşan “Muhtelit Komisyonu” adlı bir karma komisyon kuruldu. Bu komisyon gerekli görülen yerlerde alt komisyonlar kuracaktı. Bu alt komisyonun görevi taşınır ve taşınmaz mallarla ilgili sorunları çözmektir²

23 Ağustos 1923 tarihinde TBMM' de “Türk ve Rum Nüfus Mübadelesi'ne Dair Sözleşme ve Protokol” onaylandıktan sonra hükümet göçmenlerin taşınma, sağlık, iskân ve beslenme gibi sorunlarını bir an evvel çözmek için bir kuruma ihtiyaç duydu.

Bu kurumun müdüriyet mi olacağı yoksa vekâlet mi olacağı konusunda TBMM' de iki görüş vardı. 5 Eylül 1923 tarihinde İcrâ Vekilleri Heyeti Reisi Fethi Bey TBMM' de yaptığı konuşmada bu konudaki sıkıntıları dile getirdi. 13 Ekim 1923 tarihindeki TBMM oturumunda konu tekrar görüşüldü ve burada Kütahya Mebusu Tunalı Hilmi Bey sorunun bir müdüriyetle çözülemeyecek kadar büyük olduğunu ifade ederek bir vekâlet kurulmasını önerdi. Bu konu bir süre tartışıldıktan sonra 13 Ekim 1923 tarihinde TBMM' de Mübâdele İmar ve İskân Vekâleti'nin kurulması kabul edildi. 20 Ekim 1923 tarihinde de bu vekâletin başına İzmir Mebusu Mustafa Necati Bey seçildi.³

Vekâlet, kuruluş ve Bütçe çalışmalarını tamamladıktan sonra çalışmalarını belli bir yasa çerçevesinde sürdürebilmek için 23 Ekim 1923 tarihinde TBMM ne 20 maddelik bir yasa teklifi sundu. “Mübadele İmar ve İskân Kanunu” adlı bu yasa 8 Kasım 1923 tarihinde kabul edildi. Yasaya göre;

²İsmail Soysal, *Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları*, Cilt. I, (1920- 1945), Ankara,1989,s.180- 181

³ Arı, a.g. e, 23- 32

vekâletin görevleri, yetkileri, diğer vekâletlerle olan ilişkileri, bütçe kaynakları gibi tüm konular belirlendi.⁴

2. MUĞLA MERKEZ VE İLÇELERİNDE KURULAN İMAR VE İSKÂN KOMİSYONLARI

“Türk ve Rum Nüfus Mübadelesi’ne Dair Sözleşme ve Protokol” ün 11.maddesi mübadele sırasında nakil ve iskân işlemlerinin düzenli bir şekilde yapılması için komisyonlar kurulmasını içermekteydi. Bu amaçla Vekâlet 29 Kasım 1923 tarih ve 55 nolu kararname ile vilayet ve kaza merkezlerinde vali ve kaymakamların başkanlığında “İmar ve İskân Komisyonları” kurulmasını kabul etti. Komisyonun görevleri; kendi bölgesine iskan edilecek grupların yerleşme biçimini saptamak, onların resmi işlemlerini yürütmek, her türlü sorunlarını çözmek, terkedilmiş malların tasnifi ve kayıtlarını düzenlemek, bunlardan onarıma gereksinim olanları belirlemek ve durumu muntika müdürlüklerine aktarma gibi görevleri vardı.⁵

Bu bağlamda 15 Ocak 1924 tarihinde Menteşe (Muğla) Vilayeti ve bağlı Kazaları’nda şu İmar ve İskân Komisyonları kuruldu.⁶

Muğla Merkez

Muğla İmar ve İskân Komisyonu Başkanı: Asaf Bey (Vali)

Aza: Mehmet Ragıp Bey (Belediye Başkanı)

Aza: Nahit Bey (Muhasebesi)

Aza: Hüseyin Avni Bey (Sıhhiye Müdürü)

Aza: Fahri Bey (Meclis-i İdare’den)

Aza: Süleyman Osman Bey (Jandarma Kumandanı)

Aza: Neşet Bey (Mühendis)

Aza: Mehmet Cemal Bey (Ziraat Müdürü)

Aza: Salih Bey (Umûr-ı Tasarrûfiye Müdürü)

Aza: Ali Bey (Orman Müdürü)

Milas Kazası

Milas İmar ve İskân Komisyonu Başkanı: Avni Bey (Kaymakam)

Aza: Hilmi Bey (Şube Reisi)

Aza: Ali Rıza Bey (Mal Müdürü)

Aza: Hakkı Bey (Orman Muâmelat Memuru)

Aza: Ali Rıza Bey (Ziraat Bankası Memuru)

Aza: Hilmi Bey (Hükümet Tabibi)

⁴ Arı, *a.g. e.*, 33- 34

⁵ Arı, *a.g. e.*, s.55- 56

⁶ B.C.A. 272. 71. 32.38.14

*Lozan Antlaşması'ndan Sonra Muğla Vilayeti'ne Gelen Balkan Muhacirleri'nin İskânı
Meselesi*

Aza: Mehmet Ali Bey (Belediye Reisi)
Aza: Cemil Bey (Eşraftan)
Aza: Terzizâde Mustafa Bey (Tüccar)
Aza: İsmail Efendi (belediye azalarından)

Marmaris Kazası

Başkan: Hilmi Bey (Kaymakam)
Aza: Mustafa Zeki Efendi (Mal Müdürü)
Aza: Remzi Bey (Müdde-i Umûmi)
Aza: Halil Efendi (Ziraat Bankası Memuru)
Aza: Keramettin Bey (Hükümet Tabibi)
Aza: Tevfik Efendi (Orman Muamelat Memuru)
Aza: Hüseyin Efendi (Tapu Memuru Vekili)
Aza: Hafız Kamil Efendi (Belediye Reisi)
Aza: Cemal Efendi (Tüccardan)
Aza: Kâtip, Hamdi Efendi (Tahrirat Kâtibi)

Bodrum Kazası

Başkan: Enver Bey (Kaymakam)
Aza: Kazım Bey (Mal Müdürü)
Aza: Niyazi Bey (Jandarma Kumandanı)
Aza: Mümtaz Bey (Hükümet Tabibi)
Aza: Hacı Halil Efendi (Belediye Raisi)
Aza: Ahmet Hamdi Efendi (Tüccardan)
Aza: Mustafa Efendi (Tüccardan)
Aza: Ahmet Hamdi Efendi (Reji eski Memuru)
Aza: Mehmet Efendi (Orman Memuru)
Aza: Emin Efendi (Tapu Memuru)

Fethiye Kazası

Başkan. Lütfi Bey (Kaymakam)
Aza. Haydar Efendi (Ziraat Memuru)
Aza: Mehmet Ali Efendi (Orman memuru)
Aza: Şükrü Efendi (Tapu Memuru)
Aza: Kamil Efendi (Belediye Reisi)
Aza: Salih Zeki Bey (Meclis-i İdareden)

Köyceğiz Kazası

Başkan: Celal Bey (Kaymakam)
Aza: Ali Vasfi Efendi (Mal Müdürü)
Aza: Kasım Efendi (Jandarma Kumandanı)
Aza: Salih Efendi (Tapu Memuru Vekili)
Aza: Ali Rıza Efendi (Nüfus Memuru)
Aza: Hilmi Efendi (Muhasebe-i Husûsiye Memuru)
Aza: Celal Efendi (Orman Fen Memuru)
Aza: Sabri Efendi (Belediye Reisi)
Aza: Resmi Efendi (Belediye Kâtibi)
Aza: Nail Emin Efendi (Hükümet Tabibi)
Aza: Kâtip, İsmail Hakkı Efendi (Tahrirât Kâtibi)

3. YERLEŞİM ALANLARININ BELİRLENMESİ

13 Ekim 1923 tarihinde Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti kurulduktan sonra Vekâletin en önemli sorunlarından birisi Türkiye'ye gelecek mübadillerin yerleşim alanlarını belirlemektir. Gerçi Türkiye'den göç eden Rumların geride bırakmış olduğu taşınmaz malların yoğun olarak bulunduğu yerler mübadiller için yerleşim alanları olarak düşünülüyordu. Ancak bu tek başına yeterli değildi. Çünkü mübadillerin hem ayrılacağı yerlerin hem de yerleştirileceği yeni yerleşim alanlarının ekonomik ve fiziksel özellikleri tespit edilerek onların en az uyum sorunu yaşayacağı yerlere iskânları gerekiyordu.⁷

Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti henüz kurulmadan önce Muavenet-i İctimâiye Müdürlüğü Başkanlığı'nda bir kurul toplanmış ve 17 Temmuz 1923 tarihli İcra Vekilleri Heyeti'nin hazırlayıp onayladığı bir karamameye dayanarak gelecek mübadillerin iskânı için ülkeyi 7 yerleşim bölgesine ayırmıştı.⁸ Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti kurulduktan sonra yukarıda belirtilen çalışmayı inceledi ve bunun büyük göçmen kitlesi karşısında yetersiz kalacağı fikrine vardı. Bunun üzerine vekâlet tekrar yeni bir çalışma başlattı ve daha önceki çalışmayı da göz önüne alarak ülkeyi 10 iskân bölgesine ayırdı.⁹

Diğer taraftan dönemin bütün Anadolu topraklarında olduğu gibi Muğla Vilayeti'nde de zanaatçı grubu olarak Rumlar ön plandaydı. Muğla Vilayeti'ndeki dülgerciler, değirmenciler, kireççiler, fırıncılar, terziler, meyhaneciler, yapı ustaları genelde bu bölgede yaşayan Rumlardan oluşuyordu. 30 Ocak 1923 tarihinde imzalanan "Türk ve Rum Nüfus Mübadelesi'ne Dair Sözleşme ve Protokol" çerçevesinde Muğlalı Rumların bu bölgeden

⁷ Arı, *a.g. e.*, s.49

⁸ Arı, *a.g. e.*, s. 49- 52

⁹ Ramazan Tosun *Ramazan Türk-Rum Nüfus Mübadelesi ve Kayseri'deki Rumlar*, Niğde, 1998, s. 85- 87

Lozan Antlaşması'ndan Sonra Muğla Vilayeti'ne Gelen Balkan Muhacirleri'nin İskân Meselesi

Yunanistan'a gönderilmesi üzerine yukarıda belirtilen zanaat dallarında önemli bir boşluk oluştu. Bu da toplumun günlük yaşamını olumsuz yönde etkiledi.¹⁰

6 Aralık 1923 tarihinde Muğla Valiliği'nden Mübadele İmar ve İskân Vekâleti'ne gönderilen bir telgrafta Bölgesi'nde usta bulunamadığından terkedilmiş evlerin tamiratının yapılamadığı bildirildi. Bunun üzerine Vekâlet Muğla yöresinde terk edilmiş evlerin tamiratında çalıştırılmak üzere muhacirlerden usta olanların tespit edilerek iskân için bu bölgeye gönderilmesini kararlaştırdı.¹¹

Bu bağlamda dördüncü iskân bölgesinde yer alan Muğla Vilayeti'ne bütün üretimiyle geçimlerini sağlayan ve gerçekten de iyi tütüncüler olarak bilinen Drama, Kavala, Girit ile Adalar ve Kıyı Yunanistan'dan gelecek mübadillerin bir kısmının yerleştirilmesi düşünüldü. Bunun sonucu olarak Drama, Kavala ve Selanik ahalisinden 4.000' i tütüncü, 20.000'i çiftçi-bağcı ve 40.000'i de zeytinci olmak üzere 64.000 kişinin bir kısmının Muğla Vilayeti'ne iskânları kararlaştırıldı.¹²

4. GÖÇMENLERİN TAŞINMASI

Göçmenlerin Yunanistan'dan Türkiye'ye taşınmasında araçların belirlenmesi, bununla ilgili gerekli sözleşmenin yapılması ve taşıma sürecinde yaşanacak sorunları çözmeye gibi konular İmar ve İskân Vekâleti'nin en fazla üzerinde durduğu konulardan birisiydi. Bu amaçla vekâlet taşıma işini gerçekleştirecek vapur şirketini belirlemek için bir ihale açtı. İhale sonucunda Türk Vapurcular Birliği içinde en güçlü taşıma filosuna sahip olan Seyr-i Sefâin İdaresi göçmenleri yükleri ve hayvanları ile beraber taşıma sorumluluğunu üzerine aldı. Bu dönemde idarenin elinde Gülcemal, Akdeniz, Reşit Paşa, Kızılırmak, Şam, Giresun, Ümit, Gülnihal gibi isimli vapurlar vardı.¹³

Bu vapurlar Yunanistan'ın Ege Adaları'ndan gelecek olan göçmenleri Girit ve Kandiye Limanlarından alarak bunların bir kısmını Muğla Vilayeti'nin Fethiye, Marmaris, Gökova, Bodrum, Milas-Güllük Limanlarına getirdi.¹⁴

Ancak bunun yanında doğrudan doğruya vekâletin emriyle Yunanistan'ın Kavala Limanı'ndan alınan Kavala, Tikveş ve Langaza muhacirleri de Muğla'nın Gökova Limanı'na getirildi ve buradan da Muğla Merkez, Ula ve Yatağan Nahiyeleri'ne taşındı.¹⁵

¹⁰Ünal Türkeş, *Kurtuluş Savaşında Muğla*, Cilt. I, II, İstanbul,1973,s.30- 32

¹¹ B.C.A.272. 11. 16.70.4

¹² Tosun, *a.g. e.*, s.86

¹³ Arı, *a.g. e.*,s.36- 37

¹⁴ Arı, *a.g. e.*,s. 37

¹⁵ B.C.A.272. 11. 19.95.29

5. GÖÇMENLERİN SAĞLIK DURUMU

Mübadele sırasında, Mübadele İmar ve İskân Vekâleti'nin üzerinde durduğu konulardan birisi de göçmenlerin sağlık durumuydu. Bu bağlamda Vekâlet Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin desteğiyle Yunanistan'ın göçmen bindirme iskelelerinde sağlık kurulları oluşturdu. Bu kurullar göçmenleri sağlık denetiminden geçirip gerekli aşıları yaptıktan sonra vapurlara bindirilmesine izin verecekti. Bunun yanında Türkiye'de de her indirme iskelesinde Hilal-i Ahmer Cemiyeti tarafından bir sağlık ocağı ve dispanser kuruldu. Bunlar iskeleye çıkan her göçmeni tekrar sağlık taramasından geçirecek, aşıları eksik olanları aşılayacak, bulaşıcı hastalık taşıyıcısı olanları karantinaya alacak ve yardıma muhtaç olanlara yardım edecekti¹⁶

Bu bağlamda cemiyet Yunanistan'dan Muğla Vilayeti'ne gelecek mübadillerin sağlık taramasından geçirilmesi için Kavala'da 20 yataklı bir hastane kurdu ve burada doktor, hemşire ve sağlık memuru görevlendirdi. Ayrıca Muğla'nın Milas İlçesi yöresinde de 1 gezici doktor görevlendirdi.¹⁷

6. GÖÇMENLERE EV VE TOPRAK DAĞITIMI

Türk ve Rum Nüfus Mübâdelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol'un 8.maddesi göçmenlerin terk ettiği ülkede bırakacağı ya da yanına alabileceği mallarla ilgili hükümleri içeriyordu. 9.12.13 ve 14. maddeler ise taşınmaz mallarla ilgili tasfiye kurallarını ve yöntemlerini açıklıyordu. Çünkü Yunanistan'da "Karma Komisyon" tarafından bu malların türünü, miktarını ve altın para cinsinden değerini gösteren tutanaklar hazırlandı. Bu mal bildirim tutanaklarına göre göçmenler gittiği ülkede malına karşılık mal alacaktı.¹⁸ Bunun yanında hükümet 6 Temmuz 1924 tarihinde "Emvâl-i Gayrimenkûle-i Metrûkenin Kanûnen Hakk-ı İskânı Haiz Muhacirine Tevziini Mübeyyin Talimatnamenin Mer'iyete Vazına Dair Talimatname" yayınladı. Bu genelgeyle yasa gereği terk edilmiş taşınmaz mallardan pay alma hakkına sahip olan göçmenlere bu malların hangi yöntemle ve nasıl dağıtılacağına ilkeleri belirlendi. Genel ilke bu terkedilmiş tarlaların, bağların, bahçelerin ve zeytinliklerin göçmenlere âdiyen dağıtılacağıydı. Burada "âdiyen" teriminden kasıt mal tevziinde her türlü tedbiri almaktı. Bu bağlamda vilayet ve kazalarda vali ve kaymakamların başkanlığında "Tevzi ve Taksim Komisyonları" oluşturuldu.¹⁹

¹⁶ Arı, *a.g. e.*, s.78, 90

¹⁷ Arı, *a.g. e.*, s.45

¹⁸ Soysal, *a.g. e.*, s.178- 181

¹⁹ Arı, *a.g. e.*, s.133- 134

Lozan Antlaşması'ndan Sonra Muğla Vilayeti'ne Gelen Balkan Muhacirleri'nin İskân Meselesi

Tablo 1: Muğla-Merkez I No'lu İskân Tevzi Defterine Göre²⁰; 1924-1929 Yılları Arası Muğla-Merkez İlçe'ye İskân Edilen Muhacirler ve Meslekleri, Verilen Mal ve Verilen Malın Yeri

Aile	Kişi	Geldikleri Yer	Meslekleri	Verilen Mal	Verilen Malın Yeri
54	228	Selanik		Hamal- 5 Mah.	Hane-18
		Drama	Rençber-27	Tarla-435 dönüm	Cumhuriyet Mah.
		Kavala	Tütüncü-1	Dükkan-1	Rum Mah
		Ziha	Çalgıcı-2	Bağ-1	Ahiköy
		Langaza	Boyacı-1	Akgedik Köyü	
		Vodina	Kurabiyeci-1		Bencik Köyü
		Nevrekop	Aşçı-1	Cazkırlar Köyü	
		MidilliAda.	Memur-1		
		Sakız Ada.			
		İstanköy Ada.			
		Kırcaali			
		Dobruca			
		Silistre			
		Üsküp			
		Koçana			
		Varna			
		Pravada			
		Rodos Ada.			
		Tikveş			
		Bosna			

Tablo 2: Muğla-Merkez II No'lu İskân Tevzi Defterine Göre²¹; 1924-1929 Yılları Arası Muğla-Merkez İlçe'ye İskân Edilen Muhacirler ve Meslekleri, Verilen Mal ve Verilen Malın Yeri

Aile	Kişi	Geldikleri Yer	Meslekleri	Verilen Mal	Verilen Malın Yeri
94	231	Selanik	Rençber-93	Hane-11	Cazgırlar Köyü
		Kavala	Bakkal-1	Tarla-5428 dönüm	Necikler Köyü
		Langaza		Bağ-2 dönüm	Bozüyük Köyü
		Tikveş			Eskihisar Köyü
		Drama			Ahiköy
					Muğla-Merkez

²⁰ Muğla-Merkez I No'lu İskân Tevzi Defteri, Fethiye, Marmaris ve Köyceğiz İlçeleri'nin İskân Tevzi Defterlerine ulaşılammıştır.

²¹ Muğla-Merkez II No'lu İskân Tevzi Defteri

Bayram AKÇA

Tablo 3: Muğla-Milas İlçesi Mübâdil-Gayri Mübâdil Şark Mültecileri ve Yerli Halk İskân Esas Defterine Göre²²; 1924-1929 Yılları Arası Muğla- Merkez İlçe'ye İskân Edilen Muhâcirler ve Meslekleri, Verilen Mal ve Verilen Malın Yeri

Aile	Kişi	Geldikleri Yer	Meslekleri	Verilen Mal	Verilen Malın Yeri
256	1001	Selanik	Sebzeci-1	Hane-243	Merkez
		Manastır	Hamal-1	Dükkan-19	Firuzpaşa Mah.
		Kavala	Rençber-153	Tarla-4963 dön.	Gazipaşa Mah.
		Koçana	Fırıncı-3	Zeytinlik-192 dön.	Çarşı Mah.
		Grebene	Makinist-1	Bahçe-29 dön.	Selimiye Nah.
		Priştine	Tüccar-2	Meyhane-1	Varvil Köyü
		Drama	Arabacı-1	Mağaza-1	Tuzabad Köyü
		Yanya	Sabuncu-1		Güllük Nah.
		Aydonat	Bakkal-3		Karakaya Köyü
		Koniçe	Kasap-1		Korucuk Köyü
		Girit Ada.	Bahçıvan-20		Yusufçuk Mev.
		Rodos Ada.	Tenekeci-1		Tuzla Adası
		Midilli Ada.	Aşçı-1		Köyarası Mev
		İstanköy Ad.	Bağcı-1		Yakaköy
		Üsküp	Kunduracı-1		Bakçeyaka
		İşkodra	Arabacı-1		Dağarası
		Razlak	Muallim-1		Derince
		Sirat			Gölyeri
		Kıratova			Akgedik
		Kırçova			Hisarlık
		İştıp			Kuyucak
		Nevrekop			
		Köprülü			
		Tikveş			
		Cuma-i Bâla			

²² Muğla-Milas İlçesi Mübâdil-Gayri Mübâdil Şark Mültecileri ve Yerli Halk İskân Esas Defteri

Lozan Antlaşması'ndan Sonra Muğla Vilayeti'ne Gelen Balkan Muhacirleri'nin İskân Meselesi

Tablo 4: Muğla-Bodrum İlçesi I.No'lu İskân Esas Defterine Göre²³; 1924-1929 Yılları Arası Muğla-Merkez İlçe'ye İskân Edilen Muhacirler ve Meslekleri, Verilen Mal ve Verilen Malın Yeri

Aile	Kişi	Geldikleri Yer	Meslekleri	Verilen Mal	Verilen Malın Yeri
139	669	Rodos Adası		Hane-139	Atik Mah.
		İstanköy Adası		Dükkan-4	Kumbahçe Mah.
				Meyhane-1	Cedit Mah
				İncirlik-638	Karabağ Köyü
				Zeytinlik-454	Karakaya Köyü
				Tarla-2797	
				Kışlak-250	Peksimet Köyü
				Otlak-70	
					Dirmil

Tablo 5: Muğla-Bodrum İlçesi II No'lu İskân Esas Defterine Göre²⁴; 1924-1929 Yılları Arası Muğla-Merkez İlçe'ye İskân Edilen Muhacirler ve Meslekleri, Verilen Mal ve Verilen Malın Yeri

Aile	Kişi	Geldikleri Yer	Meslekleri	Verilen Mal	Verilen Malın Yeri
65	219	Rodos		Hane-51	Cedit Mah.
		İstanköy Ada		Dükkan-6	Kumbahçe Mah.
		Üsküp		Tarla-1046 dön	Kovacık Boğazı
		Gümülcine		İncirlik-234 dön	Akçaalan Köyü
		Niş		Zeytinlik-445 dön	Atik Mah
		Priştine		Fırın-1	Yahşi Köyü
		Köprülü		Bahçe-9 dön	Müski Köyü
		Girit			Gümüslük
					Karakaya Köyü

²³ Muğla-Bodrum İlçesi I.No'lu İskân Esas Defteri

²⁴ Muğla-Bodrum İlçesi II No'lu İskân Esas Defteri

Bayram AKÇA

Tablo 6: Muğla-Bodrum İlçesi III No'lu İskân Esas Defterine Göre²⁵; 1924-1929 Yılları Arası Muğla-Merkez İlçe'ye İskân Edilen Muhacirler ve Meslekleri, Verilen Mal ve Verilen Malın Yeri

Aile	Kişi	Geldikleri Yer	Meslekleri	Verilen Mal	Verilen Malın Yeri
94	377	Girit-Kandiye		Hane-84	Çarşı Mah.
				Dükkan-4	Kumbahçe Mah.
				Mağaza-2	Cedit Mah.
				İncirlik-1971 dön	Atik Mah
				Fırın-3	İslamhaneler Mah.
				Zeytinlik-792 dön	Yahşi Köyü
				Sebze Bahçesi-44	Karabağ Köyü
				Tarla-901-dön	Göl Köy
				Otlak-28.dön	Karakaya Köyü
				Kışlak-1000-dön	

7. GÖÇMENLERİN İSKÂNİ SIRASINDA VE DAHA SONRA YAŞANAN SORUNLAR

Göçmenler Muğla'ya gelip iskan edildikten sonra da zaman zaman sağlık sorunları devam etti.9 Mart 1924 tarihli Menteşe (Muğla) Valiliği'nden Ankara'daki İskân Vekaleti'ne gönderilen bir telgrafta; Doğrudan doğruya vekaletin emriyle Kavala'dan Gökova Limanı'na gönderilen göçmenlerden Kavala, Tikveş ve Langaza muhacirlerinden olup Muğla'nın Cazgırlar Köyü'ne iskân edilen ahalinin bir kısmının Malarya hastalığından muzdarip olduğu, bu nedenle bu güne kadar bunların arasından 17 kişinin vefat ettiği, Sıhhiye Müdürlüğü'nden para yardımı yapılabildiği cihetle bu köyde oturanlara kinin dağıtımı yapılabildiği, ancak köyün etrafının bataklıkla çevrili olmasından dolayı dağıtılan kininin bir faydasının olmadığı, bunların haklarında alınacak kararın köyde inceleme yapan Vali'nin işaretine atfen Menteşe (Muğla) İskan Müdürlüğü tarafından verileceği, ve bilmûhabere vilayet dahilinde bunların bir başka yere nakil ve iskânlarının imkansız olmakla beraber dağlık mıntıka ahalisinden olan bu insanların burada oturmak istemediği, hayatlarını kurtarmak için Vekâlet emriyle Trakya'da Tekirdağ'a nakil edilmiş olan hemşehrilerinin yanına gitmek istedikleri ve kendilerine verilen araziye de işletemedikleri, bildirildi.

Yukarıda belirtilen telgraf Mübâdele İmâr ve İskân Vekâleti'nce 22 Mart 1924 tarihinde değerlendirilmiş ve Muğla'ya gönderilen cevap yazısında,

²⁵ Muğla-Bodrum İlçesi III No' lu İskân Esas Defteri

***Lozan Antlaşması'ndan Sonra Muğla Vilayeti'ne Gelen Balkan Muhacirleri'nin İskânı
Meselesi***

Muhacirlerin bataklıkta bulunması nedeniyle kendilerine yapılan tedavinin daima sonuçsuz kalacağına anlaşıldığı ve muhacirinin dağlık mıntıka ahalisinden olması nedeniyle de bunların uygun görülen yerlere göç etmelerine izin verilmesi gerektiği kararına varılmış ve bu kararın Muğla İskân Müdüriyetine bildirilmesi kararlaştırılmıştır, deniliyordu.²⁶

Göçmenlerin iskânı sırasında Muğla Vilayeti'nde bazı aksaklıkların yaşanması üzerine Mübadele İmar ve İskân Vekâleti'nden Muğla Vilayeti'ne gönderilen 30 Eylül 1924 tarihli bir yazıda; Muhacirleri iskânları hususundaki Vali, Kaymakam ve Belediye Başkanı gibi idare amirlerinin biraz daha gayret göstermeleri, istendi²⁷

30 Haziran 1925 tarihinde ise Muğla Vilayeti'ndeki muhacirlerin iskân ve iâşe durumlarına dair İskân Memuru Talat Bey tarafından bir rapor hazırlanarak Dâhiliye Vekâleti'ne gönderildi. Bu raporda şu konular yer aldı;

1- Milas kazasına Koniçe muhacirlerinin vardığı, Vârvil-Kuyucak mevkiine 70 hane inşa edilmek suretiyle gelen muhacirlerin buraya iskânının mümkün olabileceği konusu kaza kaymakamı tarafından bildirilmiş ise de belirtilen yerin mîri arazi olduğu iddia olduğundan bazı aksamalar dolayısıyla halen muhacirin iskânına imkân görülmediğinin, mezkûr kazanın ise vaziyeti müsait olmadığı anlaşıldığından muhacirlerin Milas merkezdeki hanelere iskân edilmek ve civardaki bahçe ve arazi ile Milas'a 8- 10 km mesafede olan Tuzâbad arazisinin bunlara verilmek suretiyle iskân ettirilebileceği ve bazıları cüzi tamir edilmek suretiyle 96 haneye muhacirinin iskân edilebileceği ve böylece bölgeye 70 yeni hanenin inşasına gerek kalmayacağı

2- Maliyeden iâşe yardımı alan 40 nüfusun incelenmesi sonucu bunlardan 4 kişinin iâşesinin kesildiği

3- Milas Türk Ocağı emrine verildiği halde bir süreden beri tahliye edilemeyen Alexsihanaki hanesi hemen tahliye ettirilerek ocağa teslim edildiği

4- Fethiye Kazası'nın Üzümlü mevkiinde inşasına lüzum görülen 13 hanenin incelendiği, daha sonra perakende bir surette iskâna uygun olmamakla beraber 1600 metrük hanesi bulunan Kaya Köyü civarında muhacirine dağıtılacak arazi dışında bulunan arazilerden yer verilerek bir kısmının bu bölgeye iskân edildiğini ve böylece yeni 13 hanenin yapımına gerek kalmadığı

5- Fethiye merkezinde muhacirine tevzi edilen arazi dışındaki bahçelere 30 hane portakalcı ve sebzeçi iskânına izin verildiği

6- Yapılan inceleme sonucu Fethiye'de Maliyeden iâşe alan 32 kişiden 14 kişinin iâşesinin kesildiği.

²⁶ B.C.A. 272. 11 20.98.6

²⁷ B.C.A.272. 11. 19.95.29

Bayram AKÇA

7- İskân ve tevzi işlemleri sırasında bazı olumsuz durumlar olduysa da iskân memurunun bunların üstesinden gelebilecek dirayette bir kişiliğe sahip olduğu, görülmüştür.²⁸

1924-1929 yılları arasında Balkan ve Ege Adaları göçmenlerinin en yoğun geldiği yerlerden birisi de Muğla'nın Fethiye İlçesi olmuştur. Göçmenlerin iskân durumları ile ilgili olarak Fethiye Kaymakamlığı'ndan Muğla Valiliği'ne ve buradan da Dâhiliye Vekâleti'ne gönderilen 7 Aralık 1926 tarihli bir raporda; Satılmak üzere hazine emrine bırakılan Fethiye ve çevresindeki mevcut emvâl-i mübadele Rum emval-i metrûke, gelen muhâcirine iskân amacıyla verilmiş ve bu dağıtımdan 762 ev ve dükkân kalmıştır. Bu kalanları ise alacak mübâdil yoktur. Rodos'tan gönderilen mübadillere mübadele kanunu çerçevesinde 250 hane ve dükkân verilmiş ise de geriye kalan emvâlin aynen dağıtımı mümkün değildir. Binaenaleyh deprem dolayısıyla esasen oturulamayacak derecede harap olan emvâlin haliyle terki daha iyi olacaktır. Çünkü hazine tarafından para harcanarak bunların tamir edilmesi durumunda daha sonra hazinenin zararı telâfi edilemeyecektir, denilmektedir.²⁹

Mübadele Antlaşması çerçevesinde Muğlalı Rumların bölgeden gitmesinden sonra bölgeye gelen mübâdil zanaatçıların sıkıntılarının giderilmesi için Dâhiliye Vekâleti'nden Muğla Valiliği'ne gönderilen 20 Ekim 1926 tarihli yazıda; Zanaat erbabı muhacirlere Valilikçe sermaye yardımı yapılması istendi.³⁰

Yine bu dönemde Muğla'nın Fethiye İlçesi'nde iskân işleri ile ilgili olarak yaşanan bazı olumsuzluklar üzerine Mülkiye Müfettişi Fevzi Bey tarafından 20 Şubat 1929 tarihinde hazırlanmış olan bir raporda; Fethiye'de iskân sırasında bazı yolsuzlukların tespit edildiği, bu yolsuzlukların soruşturulması sonucu hazırlanan dosyanın Vekâlete gönderildiği, iskân tevzi defterlerinin gayri nizami tutulduğu, bu ve benzeri usulsüzlüklerin giderilmesi ve iskân işlerinin daha hızlı ve düzenli yapılabilmesi için başta Fethiye olmak üzere Milas ve Bodrum'a yeni birer iskân memurunun atanması gerektiği, bildirildi.³¹

8. SONUÇ

30 Ocak 1923 tarihin imzalanan “Türk ve Rum Nüfus Mübadelesi'ne Dair Sözleşme ve Protokol” çerçevesinde Anadolu'dan toplam 1.200.000 Anadolu Rum'u Yunanistan'a giderken buna karşılık 400.000 Balkan Müslümanı-Türk'ü Anadolu'ya geldi. Yani 1/3 oranında bir nüfus değişimi gerçekleşti.³²

²⁸ B.C.A.272. 12. 45.74.37

²⁹ B.C.A., 272. 12. 57. 150. 1

³⁰ B.C.A.272.12.49.103.5

³¹ B.C.A., 272. 12.62.180.8

³² Ayhan Aktar, *Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikası*, İstanbul, 2002,s.32

***Lozan Antlaşması'ndan Sonra Muğla Vilayeti'ne Gelen Balkan Muhacirleri'nin İskânı
Meselesi***

Balkanlardan mübadele yoluyla gelen bu Müslüman-Türk nüfusun çoğu esas geçimleri tarım olan köylü ve çiftçilerdi. Buna karşılık Anadolu'dan Yunanistan'a giden Anadolu Rumları ağırlıklı olarak ticaret ve sanayi ile uğraşıp şehirlerde oturuyordu.³³

Bu bağlamda 1924-1929 yılları arasında Muğla-Merkez İlçe'ye Yunanistan, Ege Adaları, Bulgaristan, Romanya ve Yugoslavya'dan 151 aile ve bunların oluşturduğu 459 kişi geldi. Bunların büyük bir kısmı çiftçi olmakla birlikte hamal, aşçı, boyacı gibi mesleklere ait kişiler de vardı. Bu mübadillere antlaşma gereğince Muğla'dan Yunanistan'a giden Rumlara ait Muğla-Merkez'de ev, dükkân, meyhane ve köylerde de tarla, bağ ve bahçe tevzi edildi.

Yine 1924-1929 yılları arasında Milas İlçesi'ne Yunanistan, Ege Adaları, Bulgaristan ve Yugoslavya'dan 265 aile ve bunların oluşturduğu 1001 kili geldi. Bu gelen kişilerin büyük bir kısmı çiftçi olmakla beraber hamal, tüccar, fırıncı gibi değişik mesleklerden insanlar vardı. Bu mübadillere Milas Merkez ve köylerinde Mübadele Antlaşması çerçevesinde Yunanistan'a giden Rumlara ait hane, dükkân, bağ, bahçe, zeytinlik gibi mallar verildi.

1924-1929 yılları arasında Ege Adaları, Yunanistan ve Yugoslavya'dan Bodrum İlçesi'ne 298 aile ve bunların oluşturduğu 1265 kişi geldi. Bunların meslekleri ile ilgili kayıtlarda bilgi olmamasına rağmen verilen hane, tarla, zeytinlik gibi mallara bakarak büyük bir kısmının çiftçi olduğu anlaşılmaktadır. Yine bunlara da bölgeden mübadele antlaşması çerçevesinde Yunanistan'a giden Rumların malları tevzi edildi.

1924-1929 yılları arasında Muğla Vilayeti'ne gelen mübadiller yolculuk ve iskân sırasında sağlık, beslenme, mal dağıtımı gibi konularda bazı sorunlarla karşı karşıya kaldılar. Ancak bu durumun giderilmesi için hem yerel idare hem de Ankara Hükümeti gereken önlemleri alma yoluna gitmiştir.

9. KAYNAKÇA

a) Arşiv Kaynakları

B.C.A, 272. 12.62.180.8

B.C.A.272.12.49.103.5

B.C.A, 272. 12. 57. 150. 1

B.C.A.272. 12. 45.74.37

B.C.A.272. 11. 19.95.29

B.C.A. 272. 11 20.98.6

B.C.A.272. 11. 19.95.29

Muğla-Merkez I No'lu İskân Tevzi Defteri

Muğla-Merkez II No'lu İskân Tevzi Defteri

³³ Aktar, *a.g. e.s.25*

Bayram AKÇA

Muğla-Milas İlçesi Mübâdil-Gayri Mübadil Şark Mültecileri ve Yerli Halk İskân Esas Defteri

Muğla-Bodrum İlçesi I.No'lu İskân Esas Defteri

Muğla-Bodrum İlçesi II No'lu İskân Esas Defteri

Muğla-Bodrum İlçesi III No'lu İskân Esas Defteri

b) Kitaplar

Aktar, Ayhan; *Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikası*, İstanbul,2002,

Arı, Kemal; *Büyük Mübâdele, Türkiye'ye Zorunlu Göç,(1923- 1925)*, İstanbul, Mart 2000

Tosun, Ramazan; *Türk-Rum Nüfus Mübâdelesi ve Kayseri'deki Rumlar*, Niğde,1998

Soysal, İsmail; *Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları, Cilt. I, (1920- 1945)*,Ankara,1989

Türkeş, Ünal; *Kurtuluş Savaşında Muğla, Cilt I,II*, İstanbul,1973

*Lozan Antlaşması'ndan Sonra Muğla Vilayeti'ne Gelen Balkan Muhacirleri'nin İskânı
Meselesi*